

Papiergeld van Duits Oost Afrika

John Laureijsen

In de 19^e eeuw waren het handelaren van de Duitse Hanzesteden die de eerst contacten legden in het gebied dat nu Tanzania, Rwanda en Burundi heet. In het bijzonder de kustgebieden en Zanzibar waren bijzonder interessant.

Kaart German East Africa

Op 15 januari 1905 werd de Deutsch Ostafrikanische Bank opgericht. De DOAB kreeg direct het recht om bankbiljetten uit te geven. Op 23 juni 1923 werd in Dar-es-salam een hoofdkantoor in gebruik genomen.

Op 15.06.1005 kwamen de eerste DOAB bankbiljetten uit. Als eerste een 5 Rupie biljet (Ros. 900) in 1906 gevolgd door een 10 Rupie biljet (Ros. 901), een 50 Rupie biljet (Ros. 902) en een 100 Rupie biljet (Ros. 903) in 1907. De serie werd in 1912 vervolledigd met de uitgifte van een 500 Rupie biljet (Ros.904).

Tot het begin van de 1^e wereldoorlog werden er in totaal 134.650 bankbiljetten uitgegeven met een totale waarde van 3.350.640 Rupie (volgens Keller).

Ros 900
5 Rupie 1905
Leeuw in de savanne

Ros 901
10 Rupie 1906
Havenaanzicht Daressalam

Aan het begin van de 1e wereldoorlog werd de kolonie door de Engelse marine geblokkeerd en van de buitenwereld afgesneden. Hierdoor kwamen er onvoldoende handelsgoederen waaraan geld kon worden uitgegeven. Omdat daarnaast de gouverneur nieuwe belastingsmaatregelen aankondigde ontstond er direct een tekort aan geld in de omloop. Vanuit Dar-es-salam en Tabora werden daarom interim bankbiljetten in omloop gebracht.

In maart 1915 kwamen de eerste 20 Rupie biljetten (Ros. 905) in omloop. Deze hadden waren in een oplage van circa 9500 stuks, in een slechte drukkwaliteit gedrukt op papier zonder watermerk. De tweede oplage (Ros. 906) enkele weken later had al een oplage van circa 65.000 stuks. Als bewijs van echtheid werden alle biljetten bij uitgifte met de hand ondertekend.

Ros 906
20 Rupie 1915

Ros 909
5 Rupie 1915

In april en juni 1915 werd een 200 Rupie biljet (Ros. 907 en Ros 908) uitgebracht op lichtgroen papier. Dit biljet is eenzijdig bedrukt. Dit is het enige biljet waarvan de meeste (handtekening-) varianten een watermerk hebben. De totale oplage bedroeg circa 21.000 stuks. De meeste exemplaren zijn na de oorlog door de DOAB ingenomen en in Reichsmarken omgezet.

In augustus 1915 was er een dusdanig tekort aan de kleinere denominaties dat er een 5 Rupie biljet werd uitgebracht. De biljetten werden gedrukt op dik kartonpapier. Van dit biljet zijn diverse kleurvarianten (groen, grijsgroen (Ros. 909) en donkerblauw (Ros. 910) bekend. Na een jaar oorlog in de kolonie was bijna al het vooroorlogse muntengeld verdwenen uit het geldverkeer. Omdat hieraan toch grote behoefte was werden er 1 Rupie biljetten (Ros. 911) uitgegeven.

In september 1915 verscheen een eerste serie met de letter A. Reeds begin oktober volgde een 10 Rupie biljet (Ros. 912) en een 50 Rupie biljet (Ros. 913). Ze hadden beiden een oplage van circa 55.000 stuks. Van beide biljetten zijn diverse handtekening varianten bekend.

Ros 912
10 Rupie 1915

Ros 914
1 Rupie 1915

Het 50 Rupie biljet is de op een na hoogst uitgegeven denominatie (na de 200 Rupie van juni 1915) van de DOAB. Er zijn twee verschillende papier varianten, vijf verschillende handtekeningcombinaties en verscheidene lettertypen van het serienummer bekend. Ook zouden er een aantal geheime tekens zijn waarmee de echtheid kon worden gecontroleerd.

Met de uitgifte van nieuwe 1 Rupie biljetten (Ros. 914) met uitgifte datum 1.11.1915 werden nieuwe drukplaten in gebruik genomen. Hierop staat linksboven de Duitse rijksadelaar. Daarnaast kwam er naast het controlenummer een serieletter.

Ros 916
1 Rupie 1915

Ros 919
1 Rupie 1915

Vanwege het feit dat er onvoldoende papier van goede kwaliteit aanwezig was, werden er een aantal verschillende kleuren papier gebruikt (Ros. 915 was groen, Ros. 916 was wit, Ros. 917 was lichtbruin, Ros. 918 was crème wit, Ros. 919 was lichtbruin).

Op 1 november 1915 werd eveneens een 5 Rupie biljet (Ros. 920) uitgegeven. Dit biljet was gelijk aan het biljet van 15.08.1915 (Ros. 909) maar had een aangepaste uitgiftedatum en werd de tekst "Kraft besonderer Ermächtigung" links onder de datum toegevoegd. Dit biljet werd alleen met de serieletters D, E en F uitgegeven op diverse papierdiktes.

Ros 921
5 Rupie 1915

Ros 921 back
5 Rupie 1915

Op de achterzijde van de 5 Rupie biljetten (Ros. 920 en Ros. 921) van 01.11.1915 werd op de achterkant van de serie E en F in zwart of violet een DOAB monogram afgedrukt. Deze werden op donkerblauw kartonpapier gedrukt..

Naast de in Dar-es-salam gedrukte 1 Rupie biljetten werden er ook biljetten van 1 Rupie gedrukt in de tijdschriftendrukkerij van Tabora. Deze hebben de drukdata 01.12.1915 (Ros. 923 tot en met Ros. 928) en 01.02.1916. Opvallend in deze varianten zijn het gebruik van grote rijksadelaars, zoals die tot 1890 werden gebruikt. De rand van deze biljetten bestaat uit een ornament van kogeltjes. Deze Tabora varianten komen aanmerkelijk minder voor dan de Dar-es-salam uitgaven.

Ros 927
Tabora, 1 Rupie 1915

Ros 932
Tabora, 1 Rupie 1916

De gouvernementsapotheker Dr. Schulz vond een manier uit om handtekeningen mechanisch te laten plaatsen (facsimile). Hierdoor moesten aanzienlijk minder nabewerkingen worden uitgevoerd en konden de biljetten in grotere hoeveelheden worden gedrukt. Nadat begin 1916 (Ros. 929 tot en met Ros. 932) de voorraad roodbruin en geelbruin kartonpapier was opgebruikt werden grote partijen Tabora biljetten van de serie L, M en N op geolied papier gedrukt. De laatste varianten werden gedrukt op dik grijsbruin kartonpapier.

Op 01.02.1916 werd tevens een 5 Rupie biljet (Ros. 933) uitgebracht. Hierop was de tekst "Kraft besonderer Ermächtigung" plotseling weer verdwenen. Alle handtekeningen werden vanaf dit biljet als facsimile gedrukt. Op de keerzijde staat het DOAB monogram in zwart of violet. Er zijn varianten bekend in de papierkleuren grijs, grijsblauw, blauw, donkerblauw en licht groen. Wederom een belangrijke aanwijzing hoe groot het papier tekort in de kolonie was.

Ros 933
5 Rupie 1916

Ros 935
10 Rupie 1916

Het laatste biljet dat in februari 1916 uitkwam was een biljet van 10 Rupie (Ros. 935), met serie B. Die werd gedrukt op donkerbruin papier. Ook deze biljetten hadden facsimile handtekeningen.

Nadat de stad Tabora door Belgische troepen was veroverd was het gouvernement niet meer in staat eigen bankbiljetten te drukken. Toch zijn er nog enkele pogingen gedaan om op mobiele drukkerijen enkele primitief uitgevoerde biljetten te vervaardigen.

Ros 936
1 Rupie 1917

Ros 938
10 Rupie 1917

Begin 1917 na de val van Tabora en Dar-es-salam waren de Duitse troepen op een constante mars door het zuiden van de kolonie. Nadat ook de laatste drukpers verloren was gegaan waren er alleen nog stempels beschikbaar. Deze oorspronkelijk bedoeld als speelgoed.

Hiermee werden geheel handmatig biljetten gemaakt van 1, 5, 10 en 50 Rupie (Ros. 936 tot en met Ros. 939), allen met uitgifte datum 01.07.1917 en de handtekeningen van Stelling en Kirst. De afdruk van de stempels is bijna altijd onscherp wat onder andere komt omdat men geen watervaste stempel inkt had.

In november 1917 verlieten de laatste 278 Duitsers samen met 1.600 Askari en dragers hun laatste steunpunt en vertrokken naar Portugees Oost Afrika. Toen op 14 november 1918 het bericht kwam van een wapenstilstand in Europa waren er nog 30 Duitse officieren en 125 manschappen in leven.

Literatuur:

Holger Rosenberg – Die Deutschen Banknoten ab 1871 (16e oplage 2007)

Arnold Keller - Das Papiergeld der deutschen Kolonien (4e oplage, 1967)

<http://www.tokencoins.com/gea.htm>

http://en.wikipedia.org/wiki/German_East_Africa